



סיפור מהפטרה

שדרות בארזים

...קהילה לומדת...

פרשת דברים - שבת חזון - המהפכה המשפטית

עטרה ליושנה, עד כדי השוואתו לדוד המלך.

הגמרא במסכת סנהדרין (צד): אף מתארת את היקף לימוד התורה שהיה באותו דור.

"...שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, בדקו מדון ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מנגבת ועד אנטיוכוס ולא מצאו תינוק ותינוקות, איש ואשה, שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה..."

יש כאן תיאור מדהים של לימוד תורה בהיקף חסר תקדים, עד כדי ידיעות מופלגות בתורה אצל כל חלקי העם, אפילו אצל נשים וילדים ואפילו בהלכות מאוד מורכבות, אם כך מה היה חסר באותו דור שהנביא ישעיהו בא ומוכיח אותם בתוכחות חמורות? לשם כך ננסה להבין את תוכן הנבואה.

יש להקדים ולומר, שלאורך כל התוכחה לא מוזכר שעם ישראל עובד עבודה זרה, וזוהי הוכחה נוספת שלא מדובר על דורו של אחז שעבד עבודה זרה, אל על דורו של חזקיהו שלא עבד עבודה זרה.

ג. עיקר התוכחה - מערכת משפט מעוותת

כבר בתחילת ההפטרה בישעיהו פרק א, ישנה האשמה חמורה:

"(ב) שָׁמְעוּ שְׁמִים וְהָאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי ה' דִּבֶּר בְּנִים גְּדֹלֹתִי וְרוֹמְמֹתִי וְהֵם פִּשְׁעוּ בִּי: (ג) יָדַע שׁוֹר קִנְיָהּ וְחִמְזוֹר אֲבוֹס בְּעִלְיוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עֲמִי לֹא הִתְבּוֹנֵן: (ד) הִזֵּי גֹזִי הָטָא עִם פֶּקֶד עֲוֹן זָרַע מְרֻעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת ה' נֶאֱצָו אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזְרוּ אַחֲרָיו."

ישעיהו מאשים את עם ישראל בפשיעה בקב"ה ובעזיבתו, וכן בהשחתה של מידותיהם, על מה מדובר? מבאר החיד"א בפירושו חומת אנך (שם):

"עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל. אפשר במ"ש בשבת דף קי"ט אמר רב יהודה לא חרבה ירושלים אלא שביזו בה ת"ח וכו' ע"ש ופירשנו בעניינתו כי כל מה שהחמירה תורה בכבוד ומורא ת"ח הכל הוא לכבודו יתברך דוקא שאם הת"ח מכובדים וכלם נוהגים בכבוד בת"ח ושום אחד לא יזלזל בהם ונותנים לב שיתפרנסו בכבוד בלי שום זלזול. מזה נמשך שיראים המון העם לחטוא מסיבת הת"ח ואם ת"ח ישמע או יראה אחד מההמון שחוטא מוכיחו ואם אינו שומע גוער בו ודיבר אתו משפט ונמצאו כל המון העם שומרים התורה..."

הפשיעה בקב"ה שאותה מתאר ישעיהו כוונתו לפשיעה וזלזול כנגד החכמים שהיו באותו הדור, כאשר העם מתנהג בחוסר כבוד לתלמידי החכמים, אז נוצר מצב שהחכמים אינם יכולים להדריך את העם בדרך התורה והמוסר, יתכן שאכן העם יודע תורה אך לא ניתן להדריך אותו בהדרגתה של תורה בגלל הזלזול בתלמידי החכמים, ידיעת התורה זה דבר מרשים, אך יישומה באורחות החיים היא קיום התורה הנלמדת, לשם כך אנו זקוקים לתלמידי החכמים שיאירו לנו את הדרך, הזלזול בהם פוגע באופן אנוש וישיר בהתנהלות החברתית התקינה על פי דרכה של תורה.

ממשיך ישעיהו בתוכחתו, וכעת הוא מפנה אצבע מאשימה כלפי מערכת המשפט בעם ישראל:

"(ט) לֹאִי ה' צָבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׁרִיד מִמַּעַט פְּסָדִם הֵינִי לַעֲמֻרָה דְּמִינוּ: (י) שָׁמְעוּ דָּבָר ה' קָצִינִי סָדֵם הָאֲזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עַמְּךָ: (יא) לָמָּה לִּי רֹב זִבְחִיכֶם יֹאמְרוּ ה' שִׁבְעָתִי עֲלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדָם פְּרִים וּבָבָשִׁים וְעֲתוּדִים לֹא חָפְצָתִי: (יב) כִּי תִבְאֹו לְרָאוֹת פָּנַי מִי בָקֵשׁ זֹאת מִדָּבָר רָמַם הָצִיר: (יג) לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת שָׁוִא קִטְרֹת תוֹעֵבָה הִיא לִי חֲדָשׁ וְשִׁבְתָּ קִרָּא מִקְרָא לֹא אוֹכֵל אֶנּוּ וְנִצְרָה: (יד) חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאוֹה נִפְשִׁי הִיוּ עָלַי לִטְרָח גְּלִיאִיתִי נִשְׂאִי: (טו) וּבְפִרְשִׁיכֶם פִּסְפִּים אֲעִלִּים עֵינִי מִכֶּם גַּם כִּי תִרְבּוּ תִפְלֹה אֵינֹנִי שִׁמְעֵי וְדִיכֶם דְּמִים מְלֹאוּ."

ישעיהו מכנה את קציני העם קציני סדום, אנו יודעים שהעיקר חטאם של סדום ועמורה הייתה מערכת המשפט המעוותת שלהם, בגלל העיוות הזה אומר ישעיהו שהקב"ה אינו חפץ בכל הקורבנות שהם מביאים, וגם לא במועדים ובתפילות משום ש"דיכם דמים מלאו".

מבאר הרד"ק (פסוק י):

"שמעו - אמר לשרים ולעם כי הקצינים הם דומים לקציני סדום ועמורה בעשקים

השבת נקרא את ההפטרה השלישית מתוך הפטרות הפורענות שאנו נוהגים לקרוא לפני ט' באב, שבת זו נקראת גם "שבת חזון" על שם הפטרת "חזון ישעיהו" מתוך ספר ישעיהו פרק א, כפי שנוהגים לקרוא בכל שנה בשבת שלפני ט' באב.

א. מתי נאמרה ההפטרה?

ראשית, ננסה להבין באיזו תקופה אמר ישעיהו את חזונו שהוא בעצם נבואת תוכחה כלפי עם ישראל.

הפסוק הראשון בהפטרה מתאר ארבעה מלכים שבזמנם ישעיהו היה נביא על ישראל.

"(א) חֲזוֹן יִשְׁעִיָהוּ בֶן אֲמֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בִּימֵי גְזִיָהוּ יוֹתָם אֲחָז וְחִזְקִיָהוּ מְלָכֵי יְהוּדָה."

מתוך ארבעת המלכים המוזכרים כאן, שלושה היו צדיקים - עוזיהו, יותם וחזקיהו, ואילו אחז היה מלך רשע, שמלך 16 שנה, אם כך היינו מצפים שישעיהו יאמר את תוכחתו בימי אחז, אך מסתבר שנבואת ישעיהו היתה דווקא בימי חזקיהו הצדיק, כפי שמבאר רש"י (שם): "בימי עוזיהו וגו' מלכי יהודה - ד' מלכים הללו קפח בימיו ביום שנצטרע עוזיהו שרתה שכניה עליו ונתנבא כל ימי המלכים הללו עד שעמד מנושה והרגו ונבואה זו נאמרה בימי חזקיהו אחר שגלו עשרת השבטים. (כת"י)".

מניין לרש"י שזה היה דווקא בימי חזקיהו המלך, כנראה בגלל התיאור שמתאר ישעיהו בנבואתו את ערי יהודה:

"(ז) אֶרְצְכֶם שְׁמִמָּה עָרֵיכֶם שְׂרָפוֹת אֵשׁ אֲדַמְתֶּכֶם לִנְדָכֶם זָרִים אֲכָלִים אֶתָּה וְשִׁמְמָה כְּמֵהִפְכַּת זָרִים: (ח) וְנִתְרָה בַת צִיּוֹן מִכָּרֶם מִמְלִינָה מִמְּקֹשֶׁה מִעִיר מִצֹּרָה: (ט) לֹאִי ה' צָבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׁרִיד מִמַּעַט פְּסָדִם הֵינִי לַעֲמֻרָה דְּמִינוּ."

ישעיהו מתאר שהארץ שממה והערים שרופות, ורק "בת ציון" שהיא ירושלים נשארה כסוכה בכרם, במשך מלכותם של ארבעת המלכים שהזכרנו לעיל, היו שני מלכים שבזמנם ערי יהודה נפגעו, בימי אחז ובימי חזקיהו, כפי שמבאר המלבי"ם (פסוק ז): "והנה צייר בזה סדר החורבן והשממון שקרה לארץ יהודה מיום בוא מלך אשור לכבושה, כי בפעם הראשון שבא שם בימי אחז (מ"ב יז) ואז הגלה עשרת השבטים, לא נגע השממון רק לכלל המדינה, ועדיין היו ערים שישבו בשלוח, ועל עת הזאת אמר, ארצכם שממה. ובפעם הב' שבא בימי חזקיהו ותפס את ערי יהודה הבצורות (שם יח) כבר נגע החורבן לכל עיר ועיר, ועז"א עריכם שרופות אש. ועדיין היו נמצאים יחידים שישבו בטח. אבל בפעם הג' כשהחל לצור על ירושלים, כבר נגע האבדון לכל איש ואיש בפ"ע, ועל זה אמר אדמתכם זכו".

בימי אחז, מלך אשור הגלה את עשרת השבטים ופגע בחלק מערי יהודה, אך עדיין היו ערים שישבו בשלוח, אך בימי חזקיהו סנחריב מלך אשור פגע בכל ערי יהודה חוץ מירושלים, ועל זה אמר ישעיהו לעיל - "אֶרְצְכֶם שְׁמִמָּה עָרֵיכֶם שְׂרָפוֹת אֵשׁ...". ומכאן קובע רש"י שנבואתו של ישעיהו היא דווקא בימי חזקיהו המלך הצדיק.

ב. המהפכה הרוחנית של חזקיהו מלך יהודה

אם כך, כיצד יתכן שדווקא בתקופתו של חזקיהו המלך הצדיק שעשה מהפכה רוחנית ביהודה, דווקא אז מגיע ישעיהו ומטיח בעם ישראל נבואות תוכחה? לפני שנלמד את תוכן תוכחתו של ישעיהו, נתמקד במצב הרוחני בעם ישראל בתקופתו של חזקיהו כפי שמתאר הנביא (מלכים ב, יח):

"(א) וַיְהִי בַשָּׁנָה שֶׁלֹּשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן אֱלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ חֲזַקְיָה בֶן אֲחִז מֶלֶךְ יְהוּדָה: (ב) בֶּן עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְּמָלְכוֹ וַיִּשְׁעִים וַתִּשְׁעַ שְׁנֵה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וְשָׁם אֲמֹ אֲבִי בַת דְּבָרֶיהָ: (ג) וַיַּעַשׂ הַיֵּשֶׁב בְּעִנְיָ ה' כֹּל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד אָבִיו: (ד) הוּא הִסִּיר אֶת הַמִּזְבֹּחַ וְשִׁבַּר אֶת הַמִּצְבֹּת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וְכָתַת גִּחְשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה בִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְטָרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֹשֶׁתָן: (ה) אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּטָח וְאַחֲרָיו לֹא הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל מְלָכֵי יְהוּדָה וְאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו: (ו) וַיִּדְבַּק בָּהּ לֹא סָר מֵאַחֲרָיו וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתַי אֲשֶׁר צֻוְּהָ אֶת מֹשֶׁה: (ז) וַיְהִי ה' עִמּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יָצָא וַיִּפְּסֵל וַיִּמְרָד בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר וְלֹא עָבְדוּ...".

לאחר תקופת השפל הרוחני אצל אחז אביו, חזקיהו הצדיק הופך את הקערה על פיה הוא מבער את כל העבודה הזרה בישראל ומחזיר

"איכה אשא לבדי... טרחכם - מלמד שהיו ישראל טרחנין. היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדיון, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין. ומשאכם - מלמד שהיו אפיקורסין. הקדים משה לצאת, אמרו, מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו. איחר לצאת, אמרו, מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, ושב ויניע עליכם עצות רעות